

Forfatter: Andersen, H. C.

Titel: H.C. Andersens Eventyr bd. VII kritisk udg. efter de originale eventyrhæfter med varianter ved Erik Dal

Citation: Andersen, H. C.: "H.C. Andersens Eventyr bd. VII kritisk udg. efter de originale eventyrhæfter med varianter ved Erik Dal", i Andersen, H. C.: *H.C. Andersens Eventyr bd. VII kritisk udg. efter de originale eventyrhæfter med varianter ved Erik Dal*, C. A. Reitzel, 1990, s. 19. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-hcaeventyr07val-shoot-idm139890600113216/facsimile.pdf> (tilgået 20. april 2024)

Anvendt udgave: H.C. Andersens Eventyr bd. VII kritisk udg. efter de originale eventyrhæfter med varianter ved Erik Dal

BIND I: 1835-42

Eventyr, fortalte for Børn

Første Samling. Første Hæfte. 1835

EB 1-35

Fyrtøiet

Fyrtøiet tryktes første gang i EB 1-35, der udkom 8.5.1835. Bortset fra romantikkens interesse for folkeeventyret og kunsteventyret, som A allerede havde eksperimenteret med i *Dødsringen* (se s. 65f), i hvilken forbindelse han bebudede »en Cyclus af Folke-Eventyr«, såfremt det blev optaget med bifald (I 189), ved vi ikke meget om baggrunden for A.s første eventyrdigtning. Hvornår og i hvilken rækkefølge de ialt 7 eventyr i de to første hæfter er blevet til, står hen i det uvisse. 5.11.1834 blev han færdig med kladden til Imp, og da der forelå et stort arbejde med renskrivning og korrekturlæsning, inden romanen kom til trykning i februar 1835, har han næppe kunnet afse tid til eventyrdigtning før dette tidspunkt. Dette synes også at bekræftes af de ialt syv brevsteder, der foreligger om de første eventyrs tilblivelse.

Første gang de omtales, er nytårsdag 1835 i et brev til veninden Henriette Hanck, hvor A erklærer: »Nu begynder jeg paa nogle »Børne-Eventyr«, jeg vil see at vinde de kommende Slægter skal De vide!« (BHH 104). På dette tidspunkt har han altså kun arbejdet med ideerne i tankerne, men i løbet af den næste månedstid må arbejdet for alvor være kommet igang, for 10.2.1835 fortæller han Ingemann, der iøvrigt selv dyrkede kunsteventyret, at han er »begyndt paa nogle »Eventyr, fortalte for Børn«, og jeg troer, de lykkes mig. Jeg har givet et Par af de Eventyr, jeg selv som Lille var lykkelig ved, og som jeg ikke troer ere kjendte; jeg har ganske skrevet dem saaledes, som jeg vilde fortælle et Barn dem« (BIA I 292).

Den næste måned må arbejdet være skredet rask fremad, idet han 16.3.1835 meddeler en anden nær veninde, Henriette Wulff, at han har skrevet »nogle Eventyr for Børn« (BHW I 211). Sandsynligvis har han været færdig med første hæfte på dette tidspunkt, for kun ti dage senere, 26.3., får Henriette Hanck flg. besked: »»Eventyr fortalte for

Børn« [...] komme ud i Aprilmaaned og man vil sige: det er mit u dødeligheds Værk!» Her nævnes også for første gang titlerne på de fire eventyr i den rækkefølge, hvori de forekommer i første hæfte, idet A samtidig lidt lefærdigt karakteriserer dem som »originale« (BHH 108f). Engang i april fortæller han også den tyske digter Chamisso (1781-1838) om bogen: »Jeg har skrevet *Eventyr for Børn*, der for Øieblikket ere hos Bogtrykkeren. Jeg troer i disse ret eiendommeligt at have udtalt det Barnlige« (BfA I 296). Og sluttelig meddeler han 24.4. Henriette Wulf, at »to Bind Eventyr [...] er fra Haanden« (BIHW I 219).

Som det fremgår såvel ovenfor som af forordet fra 1837 (J 19f) og af Bemærkninger (6), er *Fyrtøjet* en gendigtning af et af de eventyr, A havde hørt som barn »i Spindestuen og ved Humleplukning«, men eventyret bærer desuden præg af A.s vidtspændende læsning. Historien, som Georg Christensen 162 henfører til nr. 6 i Sv. Grundtvigs eventyrregistrant, Ånden i lyset, findes i talrige opskrifter, men hovedtrækket er, at en soldat vinder mange penge ved at hente et lys hos en sovende trold til en gammel person. Af varierende grunde beholder han selv lyset, hvorefter han lever flot i byen. Da han ved et tilfælde tænder lyset, står der en jernmand eller stålkæmpe foran ham og hjælper ham til at få den smukke prinsesse at se. Kongen benytter list for at finde ud af, hvor datteren er om natten, og soldaten arresteres og dømmes til at brændes på bålet. På bålet får han lov til at tænde sin pipe ved sit lys, hjælpemanden kommer til stede og kaster kongen og hans råd højt op i luften (jvf. især Else Marie Kolod 29ff).

Såvel Ånden i lyset som Grimms Det blå lys, med hvilket *Fyrtøjet* stemmer ret nøje overens efter soldatens ankomst til byen, er imidlertid alle varianter af eventyret om Aladdin i 1001 Nat, et værk A allerede fra barn af var fortrolig med i den første danske oversættelse fra 1757-58 efter Antoine Gallands franske udgave 1704-12 (Levnedsbogen 27, MLE I 28), og som A tydeligvis har benyttet (se ndf); om A og 1001 Nat se især Poul Høybye i A-iana 3 rk. I 361ff). I samme forbindelse kan endelig nævnes påvirkning helt ud i det verbale fra Oehlenschlägers Aladdin (1805), hvad allerede Carsten Hauch var inde på i et brev 6.11.1835, da han bebrejdede A, at eventyret var »en Efterligning af et bedre Digt, nemlig Aladins Lampe« (BfA 190).

23.1 en Soldat] alm. træk i folkeeventyret at helten er anonym. – 5 økel ... Brystet] sml. Sindbad Søfarerens tredje rejse i 1001 Nat, hvor fortælleren møder en Polyfemos-lignende kæmpe, om hvem det siges, at »Underløben hængde ham mit ned paa Brystet« (1.1757.374). – 19-20 en stor Gang ... hundrede Lamper] sml. Noureddins beskrivelse af den underjordiske hule i Aladdin (Ochi I 102):

Grottens klare Frugter,
Som Stjerner spillende i alle Farver,
Snart lyser atter med langt mere Skønhed,
End denne lumre, svoveltændte Sol.

21 tre Døre] A har overtaget folkeeventyrets og -troens magiske 3-tal og bruger det gennem hele kompositionen: tre hunde, tre slags mønt, tre natlige besøg af prinsessen osv. – **21-24.12** Smf. Noureddins beskrivelse af de underjordiske grotter: »Først kommer du igjennem trende Grotter, / Hvor Guld og Sølv, ret som i store Tønder, / Er sluttet ind udi Granitens Kløfter.« I samme moment omtaler han også grotterne som »trende Kamre« (Oehl I 102f.). – **23 en Hund]** huudene findes ikke i (nogen af de kendte danske) folkelige opskrifter, men er almindelige i sagn om skattegravere, hvor de vogter skatten, især igt uden at gøre noget, når man roligt flytter dem (jvf. Feilberg: Bidrag til en ordbog over jyske almuesmål, I.75).

24.4 et Møllehjul] i m til 29.11 har A skrevet »Karethjul«, hvorfor det snarere er vandhjulet i en vandmølle end tandhjulet i en hollandsk vindmølle, han har tænkt på. Billedet kan evt. have sin baggrund i de vandmøllehjul, han kendte fra sin barndoms Odense å, men mere sandsynlig er påvirkning fra Cervantes' Don Quijote, som han ihvertfald siden 1824-25 havde været fortrolig med i Chariotte Dorothea Biehl's oversættelse (1777), da han omdigtede og indlagde en scene herfra i sin ufuldførte historiske roman (se A-lana III 29f.). Såvel Biehl (III.46) som Schaldermose (III.1830.65) oversætter, at en vandvænde ridder ikke må frygte at møde ti kæmper, om »hvert Øie [er] saa stort som et Møllehjul«, især igt en forkert oversættelse af rueda de molino, møllesten. – **9 Rundetaarn]** astronomisk observationstårn i København; det konkret anskuelige billede stemmer ikke med folkeeventyrets stedløshed, men appellerer til det velkendte. A kan også være påvirket af Cervantes, idet kæmpernes ben sammenlignes med tårne (III.1777.46). – **12 tag Du ... Du vil]** smf. Noureddin til Aladdin: »Paa Veien, naar du gæser tilbage, maa / Du gjerne plukke Dig saa mange Frugter, / Som du kan bære« (Oehl I 103).

25.6 Kagekøernes] koner, som solgte kager og konfekturvarer på gaden eller fra særlige boder. – **9 ja, alle Lommerne ... fyldte]** Iflg. Dagbøger 5.1.1834 læste A Thomasine Gyllembourgs eventyr Kong Hjort (1830) i Rom, og skønt han ellers ikke yndede hendes fortællinger (se E. Hude i A-lana 2 rk. VI 321ff), er han muligvis påvirket i dette tilfælde, idet hovedpersonen Christian af en nisse føres gennem en trylleskov, hvor bladene på en kæmpeeg er lutter hundredalersedler. Han får lov til at plukke så mange han vil: »Christian lod sig det ikke sige to Gange, men fyldte sine Lommer saaledes med Eggeblade, at han var saa bepakket som et Æsel, og boppe kunde gæse af Stødet; og

da Lommerne ikke kunde rumme flere, fyldte han endnu sin Hat og sine Støvler med saa mange, som der kunde faae Plads« (Samlede Skrifter² I. 1866.306). A bytter imidlertid om på rækkefølgen: først fyldes alt, dernæst bliver han, så han knap kan gå. - **14-15** *Har Du ... resst glemt?* sml. Aladdin: »Men stol! ha det er sandt, / Jeg havde jo nær glemt den rare Lampe« (Oehl I III). - **22** »Snak snak!« *sagde Soldaten* sml. Noureddins svar, da Aladdin forlanger at komme op, inden han giver ham lampen: »Snik, Snak! giv mig først Lampen!« (Oehl I 112).

26.2-6 Alm. eventyrtræk, at prinsesser jodespørres for at undgå en eller anden skæbne, og at forebyggelse mod spådom mislykkes, se fx fortællingen om kong Agib i 1001 Nat (Byskov I 147f) og Perraults Tornecrose (ib. 23f). - **9-20** Kilden er beskrivelsen af Abu Hassans fester i Historien om de oprakte sovere i 1001 Nat (II.1757.760, se ogs. A-iana 3 rk. I 362). Samme motiv findes i Musäus' Den stumme Kjærlighed, hvor sønnen lever lystigt på fødtenearven, men pludselig ikke har flere penge tilbage: »Han flyttede nu hen i en afsides Gade [...] Snyltgæsterne vare forsvundne med hans Velstand; af sine forrige Venner havde han ingen mere« (Oehl Eventyr I 4). Også det træk, at vennerne dukker op igen, da soldaten atter kommer til penge, findes hos Musäus. - **9** *tog paa Comedie* gik i teatret. - *Kongens Hæse* park i København; se iverigt n.t. 24.9.

27.13 *viskelig*] rigtig, ægtefødt. - **20** *pan*] ironisk: køn; nydelig. - **26** *Vandstøvler*] vandtætte støvler, brugt af fiskere og jægere, altså ikke blot af mænd, men af arbejdende mænd; derfor grotesk, at ikke alene en kvinde, men ovenikøbet en hofdame ifører sig dem. Jvf. Poul Møller, der finder det ligeså uskønt, at en kvinde er professionel digter som at se hende »gaae med Vandstøvler« (Skrifter i Udvalg. II.1930.83) - **33** *Kors paa alle Portene*] sml. Ali Baba og de fyrretyve røvere i 1001 Nat, hvor slavinden Morgiane mærker alle husene med kridt for at forvirre røverne, der har sat et mærke på Ali Babas dør (så de kunne genkende hans hus). Også Boccaccio anvender motivet i Kong Agiluffs staldknægt i Decameron (3.dag.2.historie).

28.6-7 *der kunde mere, end at kjøre i Kareth*] der ikke var så dum, jvf. »at kunne mere end sit fadervors«. - **7-12** *Hun tog ... Prinsessen kom*] sml. Grimms Det blå lys, hvor kongen råder prinsessen til at fylde lommerne med ærter og klippe hul i dem, så de kan forfølge sporet til soldaten. A kan yderligere være inspireret til selve den konkrete udformning af billedet af Oehlschlägers Øen i Sydhavet, hvor Albert finder på råd, da hunden Beautiful har fundet en skjult ferskvandskilde: »Nu fyldte jeg en lille Pose med hvidt Sand, gjorde et Hul deri, og bandt næste Gang Hunden Posen paa Ryggen, saa at den, imens den løb, bestandig maatte tabe noget Sand ud deraf. Paa den Maade viste

en hvid Stribe mig Veien« (1824-25; Oehl XXVIII 108). – **9** *Bog-
hvædegyrn*] et fynsk islæt; boghvædegrad er en traditionel fynsk egnsrret. – **16** *Cachotten*] arresten. – **28** *Stomagerdræng*] skomagerlærling. – **29** *Skjødskjul*] læderforklæde.

29.14 *Favne*] 1 favn = ca. 189 cm. – **18** *alle folkene raabte*] sml. Aladdin, der også læslades pga. folkemængdens højlydte krav (Oehl I 254).

Lille Claus og Store Claus

Lille Claus og Store Claus tryktes første gang i EB 1-35, der udkom 8.5.1835.

Om nedskrivningen af eventyret se ovl. u. *Fyrtøjet* (s. 19f).

Lille Claus og Store Claus tilhører rækken af gendigtninger af folkeeventyr, som A havde hørt som barn på Fyn (se I 194, VI 4). Motivet til dette skæmteeventyr – at den kloge får den dumme til at foretage sig samme handlinger som han selv, idet en vigtig faktor glemmes, så at det der blev til lykke for den første, bliver til ulykke for den anden – kendes fra en lang række folkeeventyr over hele verden. Det svarer således ret nøje til Store Bror og lille Bror i Sv. Grundtvigs eventyrregister (nr. 112), der foreligger i tre opskrifter, hvoraf den ene Stor Peer og Lild Peer (1855) også nævnes i Thiele¹ I III. Nærmere A's genfortælling end det danske folkeeventyr står en italiensk parallel List over list fra novellesamlingen *Le piacevoli notti* af Giovanni Straparola (1550-55), der blev oversat til dansk af J. Chr. Riise (1818; optrykt i Bødker 232-38). Af øvrige behandlinger kan nævnes Grimms *Bondeknolden* samt *Soldaten som blev Troldmand* i den anonyme *Historier* II.1774.36-45, der dog kun bygger på motivet om hustruen, der beværter elskereren i mandens fraværelse, skjuler ham og narres af en gæst (se iøvrigt Else Marie Kolof 42ff).

30.2 *Claus*] normalt forekommer navnet Claus ikke i folkeeventyrets navneskik, og det kan være A.s opfindelse; dog findes det i en folkebog: *Historie om Fattig Klaus* fra Mølboernes Land Dumsnudestrup, hvor han ved sit snilde Hoved fra den dybeste Forarmelse blev til en rig Bonde.

Skønt først udgivet i 1858 er den imidlertid så forskellig fra A.s eventyr, at der ikke kan være tale om påvirkning fra A. Den folkelige tradition bag bogen kan derfor være A.s kilde (se Arthur Christensen: *Mølboernes vise Gerninger*. 1989.233-44).